
In memoriam

Herbert Steiner (3. 2. 1923 - 26. 5. 2001)

Po dolgi in težki bolezni je na Dunaju umrl Herbert Steiner, zgodovinar in publicist, v mladih letih tudi politični funkcionar. Spoznal sem ga pred več kot tridesetimi leti, ko sem se prvič udeležil mednarodne konference zgodovinarjev delavskega gibanja v Linzu, katere soustanovitelj je bil. Čeprav sva se prvič videla in sem bil v znanstvenem svetu še povsem neznan, me je sprejel na svoj prisrčen in topel način, me predstavil vrsti starejših kolegov in mi takoj predlagal tudi tikanje. Starostna razlika zanj ni predstavljala nobene ovire. Moje presenečenje je bilo veliko, saj sem bil v znanstvenem svetu, še posebej v nemškem jezikovnem področju, navajen na večjo zapetost. Kmalu sem videl, da je Steiner takšen do vseh, bil je odprt, razumevajoč, človeško topel, neposreden, pripravljen pomagati, vedno nasmejan, zgovoren in duhovit ter takoj razpoznaven s svojim dunajskim naglasom, ki se je čutil tudi, če je govoril angleško ali francosko.

Večino svojega življenja je Herbert Steiner posvetil zgodovini, čeprav je v mladih letih nemara imel drugačne misli in načrte. Vzpon Hitlerja ga je kot dunajskega Juda že kot srednješolca pripeljal v antifašistično gibanje, ko pa je Nemčija zasedla Avstrijo je že 1938 zbežal v Anglijo in ostal v Londonu do konca druge svetovne vojne. V Londonu se je uveljavil v mladinski organizaciji Young Austria. Starša na Dunaju sta bila žrtvi holokausta. Po vrnitvi na Dunaj je Herbert Steiner še nekaj časa deloval v političnem življenju in je bil tajnik Freie österreichische Jugend, potem pa se je vedno bolj približeval zgodovini in nazadnje ostal pri njej. Najprej je začel zbirati ilegalne antifašistične letake, brošure in drug propagandni material, zbiral spomine pripadnikov odporniškega gibanja, napisal prve članke na to tematiko. Njegova prizadevanja, da bi zbrali čim več tega gradiva in to hranili ter obdelovali v posebni instituciji, so se uresničila, ko je bil leta 1963 ustanovljen nadstrankarski Dokumentationszentrum des österreichischen Widerstandes. Pri organizaciji in dolgoletnem vodenju tega centra je Herbert Steiner pokazal svoj veliki organizacijski talent in polagoma je ta center postal osrednja tovrstna institucija v Avstriji, s prihodom šolanih zgodovinarjev pa tudi zelo pomembno znanstveno središče.

Leta 1964 je bil Steiner med glavnimi iniciatorji konference, ki je danes v znanstvenem svetu znana s kratico ITH (Internationale Tagung der Historiker der Arbeiterbewegung, oz. po novem Internationale Tagung der HistorikerInnen der Arbeiter- und andere sozialer Bewegungen). Vsakoletne konference se bolj popularno imenujejo kar linške, ker udeležence gosti mesto Linz. Konferenca združuje že več kot sto različnih institucij od univerz in inštitutov do drugih znanstvenih ustanov iz večine evropskih držav, pa tudi Japonske, Kitajske in severne Amerike. Polnih trideset let, vse do leta 1994 je bil Steiner blagajnik ITH, bil pa je še veliko več, pravzaprav je bil spiritus agens, neumorni organizator in prav njegova zasluga je, da je ITH postala tako znana in razširjena. Vse do konca hladne vojne je bila konferenca eno redkih vsakoletnih srečanj zgodovinarjev delavskega gibanja, pa

tudi sploh sodobne zgodovine z Vzhoda in Zahoda, na katerem so znanstveniki povsem različnih ideoloških izhodišč v pogosto zelo vročih in žolčnih diskusijah, pa vendar v mejah znanstvene strpnosti, iskali odgovore na številne zgodovinske probleme. Zaradi zaslug je bil Steiner izvoljen tudi za častnega predsednika ITH.

Poleg vodenja dokumentacijskega centra in organiziranja konferenc v Linzu je bil Herbert Steiner tudi temeljit in plodovit raziskovalec. Objavljal je v številnih domačih in tujih znanstvenih revijah in zbornikih, izpod njegovega peresa pa je izšlo tudi nekaj knjig. Težišče njegovega znanstvenega dela je bila zgodovina delavskega gibanja od njegovih začetkov do konca druge svetovne vojne in pa zgodovina antifašističnega boja in odpornišva. Naj omenim le njegove najpomembnejše monografije: v letih 1962-1970 je v treh zvezkih izšla *Bibliographie zur Geschichte der österreichischen Arbeiterbewegung*, ki vsebuje gradivo tudi za našo zgodovino, leta 1964 je izšlo delo *Die Arbeiterbewegung Österreichs 1867-1889*, ki je pomembno tudi za naše delavsko gibanje in je bila prva resnejša obravnava zgodovine začetkov delavskega gibanja v Avstriji po standardnem delu Ludwiga Brügla iz leta 1925. V letu 1968 so izšle kar tri knjige Herberta Steinerja: *Gestorben für Österreich*, *Die Gebrüder Scheu* in *Die Kommunistische Partei Österreichs 1918-1933*. Deset let kasneje je pripravil še knjigo *Karl Marx in Wien* (1978).

Značilno za Steinerja je bilo, da je veliko raziskoval v arhivih in da je zbral veliko arhivskega gradiva pri udeležencih gibanja, predvsem za čas med vojnama, pa tudi za delavsko gibanje pred 1914. Na podlagi svojega znanstvenega opusa je bil leta 1982 habilitiran na dunajski univerzi in nekaj let je imel tudi zelo dobro obiskana predavanja o zgodovini odpornišva in delavskega gibanja sploh. Herbert Steiner je bil nekajkrat tudi v Sloveniji in tu predaval v sklopu predavateljske turneje po bivših jugoslovanskih republikah. V naši reviji je objavil štiri prispevke. Prvič se je pojavil z *oceno knjige Juliusa Braunthala o Viktorju in Friedrichu Adlerju*. Čez dve leti, 1970 je izšel njegov seznam *Virov za zgodovino jugoslovanskega delavskega gibanja v avstrijskih arhivih*, 1980 je izšla njegova razprava o Komunistični partiji Avstrije v letih 1918 do 1938, njegov zadnji prispevek v naši reviji pa je bila razprava *Mednarodna skupnost socialističnih strank (2 in pol internacionala) 1921 do 1923*, ki je izšla 1984.

Številni slovenski zgodovinarji so spoznali Steinerja na konferencah v Linzu, na svetovnih kongresih zgodovinskih ved in drugih simpozijih, večkrat nam je pomagal, da smo prišli do manj dostopnega gradiva ali nas nanj opozoril, stalno se je zanimal za dogajanje pri nas, spodbujal povezovanje in pri konferencah, ki jih je organiziral, in nikoli spustil Slovencev, omogočil nam je tudi nekaj študijskih bivanj na Dunaju. Kot pomemben znanstvenik, odličen organizator, odprt in tolerant človek bo ostal zapisan v našem spominu.

Franc Rozman